

Ačkoli od vzniku 2. čs. samostatné parabrigády uplynulo letos 70 let, objevují se v tisku i na internetu i značně zkreslené údaje. Obecně vešlo ve známost, že v čs. parabrigádě byly ženy. Občas se objeví snímek pěkných mladých žen s padáky na zádech a samopaly PPŠ-41 na boku, které propagačně fotografoval v Jefremově počátkem dubna 1944 sovětský kpt. M. M. Glider. Víme však více o těchto ženách? V letech 1998–2002 jsem pátral po jejich osudech a v následujících řádcích seznamuji čtenáře stručně s touto tematikou.

Před zrodem parabrigády informoval náčelník čs. vojenské mise v SSSR plk. Heliodor Píka čs. ministra národní obrany v Londýně div. gen. Sergeje Ingra depeší č. 6029/2 z 11. prosince 1943 o možnosti vytvoření nové československé brigády a v přiloženém návrhu uvedl „výsadkové“. Vycházel ze sdělení genmjr. NKVD G. S. Žukova, že v nejbližší době bude uvolněno asi 1 800 slovenských zajatců pro naše jednotky.

Téhož dne přijel do Moskvy čs. prezident dr. Edward Beneš. Následující den, 12. prosince 1943, byla v přítomnosti Stalina a Beneše podepsána Molotovem a Fierlingerem československo-sovětská smlouva o vzájemné pomoci a poválečné spolupráci.

Prezident Beneš získal od Stalina souhlas k vybudování další čs. brigády, paradesantní, vycvičené speciálně k nasazení ve vlasti. Píkův návrh byl podkladem dalších jednání o vojenských otázkách, kterým byl ve dnech 11.–23. prosince 1943 přítomen Moskvě i čs. prezident.

V těchto dnech také jednal prezident se zahraničním vedením KSČ. Do hodnosti brigádního generála povýšil plukovníky Heliodora Píku, Jana Kratochvíla a Ludvíka Svobodu. Vojenské otázky projednával dr. Edward Beneš s vládním zmocněncem pověřeným záležitostmi čs. vojska, genmjr. NKVD G. S. Žukovem, za přítomnosti čs. velvyslance Zdeňka Fierlingera, přednosta své vojenské kanceláře div. gen. Antonína Hasala-Nižborského a brig. gen. Heliodora Píky.

Následovala konkrétní jednání o organizaci 2. čs. samostatné brigády, které sovětské orgány přislíbily veškerou podporu a pomoc, včetně instruktorů a výsadkového materiálu. Bylo rozhodnuto, že brigáda bude umístěna v městě Jefremov, 340 km jižně od Moskvy.

Vznik parabrigády

Před 65 lety, 23. dubna 1944, brigádní generál Heliodor Píka, náčelník čs. vojenské mise v SSSR, slavnostně předal bojový prapor podplukovníku Vladimíru Přikrylovi, veliteli 2. čs. samostatné brigády v SSSR. Poté MNO v Londýně udělilo 2. čs. samostatné brigádě název paradesantní, a rovněž tak jejím dvěma do té doby pěším praporům.

Převážnou většinu parabrigády tvořili vojáci 1. pěší slovenské divize. Slovenští vojáci odmítali bojovat po německém boku a přes 2 000 jich na podzim 1943 hromadně přešlo na sovětskou stranu.

9. ledna 1944 přijížděly do Jefremova v Tulské oblasti první ešalony se slovenskými vojáky a důstojníky ze zajateckého tábora z Usmaně ve Voroněžské oblasti, do nově vytvářené 2. čs. brigády (dovezly 2 028 mužů a dodatečně dalších 55, předtím nemocných). Ve dnech 10. a 11. ledna dojely vlaky s příslušníky čs. náhradního praporu z Buzuluku.

Dnem 11. ledna bylo rozkazem NP č. 19, čl. 6, ze dne 29. 1. 1944 jmenovitě přemístěno z náhradního praporu k nově formované brigádě 685 vojáků schopných paravýcviku, z toho 25 žen.

Večer 1. ledna byl vydán první rozkaz 2. čs. samostatné brigády v SSSR, který stanovil její rámcovou organizaci, určil prozatímní velitele a nařídil denní řád. K 31. lednu 1944 měla budoucí parabrigáda 2 714 mužů, z toho 60 důstojníků a 4 rotmistry. Velitelem 2. brigády byl ustanoven pplk. pěch. Vladimír Příklad, jeho zástupcem pplk. aut. Viliam Lichner a náčelníkem štábu škpt. gšt. Vilém Sacher.

1. února byly přemístěny z NP ke 2. brigádě další 4 ženy (odvedené 29. ledna u náhradního praporu v Jefremově). Tím počet 29 žen ve 2. brigádě dosáhl maxima a postupně se značně snižoval.

Na rozkaz mjr. Pernikáře, náčelníka štábu velitelství čs. vojenských jednotek v Jefremově, předkládal náčelník štábu 2. brigády škpt. gšt. Vilém Sacher podrobný jmenný seznam žen 2. brigády s datem 14. 2. 1944. V něm je uvedeno 29 žen, z toho 19 vdaných, z nich dvě měly malé dítě. Kromě dvou žen byly všechny schopny paravýcviku.

▣ Seznam žen 2. čs. samostatné brigády v Jefremově 14. února 1944

voj. Belláková Hedvika	štábní rota, osvěta
voj. Bergmannová Marie	SPO cykl. rota, spoj. četa
svob. Biněvská Vanda	II. p. pr., ošetřovatelka
svob. Čerepanová Terezie	SPO písarka
voj. Dočkalová Maja	II. p. prapor, ošetřovatelka
voj. Fialová Božena	štábní rota, osvěta
voj. Hudečková Anastázie	SPO tankový prapor, ošetřovna
voj. Kadaňková Vlasta	I. p. prapor, radiotelegrafistka
voj. Kováčová Magda	I. p. prapor, radiotelegrafistka
voj. Ljachová Marie	II. p. prapor, ošetřovatelka
des. Lošťáková Jana	dělostřelecký oddíl, účetní
voj. Maletová Anna	I. p. prapor, radiotelegrafistka
voj. Meierová Ljuba	PL oddíl, zdrav. poddůstojník
voj. Němečková Valentina	II. p. prapor, ošetřovatelka
voj. Novosadová Margita	I. p. prapor, radiotelegrafistka
voj. Pavlenková Natálie	štábní rota, pomocný úřad
voj. Pešová Irena	SPO tankový prapor
svob. Petruňová Marie	dělostřelecký oddíl, radistka
voj. Raweková Getruda	děl. oddíl, radistka
voj. Rosenbaumová Hana	dělostřelecký oddíl, radistka

svob. Rufeisenová Terezie	dělostřelecký oddíl, radistka
voj. Sotáková Helena	SPO cykl. rota, spoj. četa
voj. Steinerová Marie	štábní rota, hospodářská správa
voj. Studničková Lydie	SPO tankový prapor, spoj. četa
voj. Šlachetová Herta	štábní rota, u náčelníka štábu
voj. Weberová Sára	děl. oddíl, radistka
svob. Wechsbergová Richarda	PL oddíl, zdrav. poddůstojník
voj. Winterová Ludmila	štábní rota, ošetřovatelka

V seznamu žen 2. čs. samostatné brigády v SSSR ze 14. února, který VČsVJ v Jefremově předkládal náčelník štábu 2. brigády škt. gšt. Vilém Sacher, se shoduje počet 29 žen odvelených do 2. brigády s rozkazy NP (*Příloha k dennímu rozkazu NP č. 19/6, Jefremov 29. 1. 1944. Přemístěno dnem 11. 1. 1944 ke 2. čs. sam. brigádě celkem 685 lidí, z toho 25 žen. Rozkazem NP č. 20, z 31. 1. 1944, byly dnem 1. února přemístěny ke 2. čs. sam. brigádě 4 ženy, odvedené 29. ledna, schopné jen pomocné služby: voj. Belláková, Dočkalová, Pavlenková, Šlachetová – pozn. aut.*).

U jmen je v jednom případě tato změna: v seznamu škt. gšt. Sachra je voj. Kadaňková Vlasta. Předchozím rozkazem 2. brigády č. 3/4 z 21. ledna byla spolu s dalšími ženami nováčky určena do kurzu základního vojenského výcviku. Trval do 31. ledna a k nástupu byly určeny tyto ženy vojinky: Bergmannová Marie, Fialová Božena, Kadaňková Vlasta, Kováčová Magda, Kurucová Natálie, Meierová Ljuba, Němečková Valentina, Neumannová Cecilia, Novosadová Margita, Pešová Irena, Steinerová Marie. Poprvé je zde uvedena voj. Kadaňková. Její přemístění ke 2. brigádě není uvedeno v rozkazu NP č. 19 z 29. ledna a v dalších. Rovněž není její příchod v brigádních rozkazech. Naopak voj. Neumannová Cecilia, přemístěná rozkazem NP č. 19, zřejmě ke 2. brigádě nenastoupila. Její případné přemístění zpět k NP není v rozkazech 2. brigády a NP uvedeno. Dle seznamu žen NP ze 14. 2. 1944 je pod č. 74 uvedena voj. Neumannová Cecilia, zařazená v opravně prádla.

Dle téhož rozkazu zpracovalo seznam žen také velitelství čs. náhradního praporu a bylo podepsané jeho velitelem pplk. pěch. Karlem Střelkou. S datem Jefremov 14. 2. 1944 je v seznamu uvedeno 106 žen, správně mělo být jen 104 žen (dnem 15. 2. byly od 2. brigády odveleny 2 ženy zpět do NP, které jsou v seznamu NP již uvedeny, voj. Dočkalová a voj. Šlachetová).

V Jefremově bylo v té době v čs. jednotkách zařazeno celkem 133 žen, dále zde byly v sociální péči ženy čs. vojáků, které nemohly být odvedeny a početný dětský domov. Nelze brát vážně pozdější vyprávění některých žen náhradního praporu v Jefremově, jak zde byly v parabrigádě a skákaly padákem, bohužel výjimkou v tom nebyli ani někteří muži.

□ Výcvik

V budoucí parabrigádě probíhal ihned po zformování jednotek usilovný výcvik a náročná příprava k seskokům padákem, která se přímo dotýkala i žen. Již 21. ledna bylo určeno do kurzu parašutistických instruktorů v Jefremově 22 mužů a dalších 36 mužů jako ukladčiků padáků. 6. února kurz ukončilo 20 parainstruktorů a 30 paraukladčiků. Vzhledem k tomu, že se

jednalo o nový prvek u čs. jednotek, podívejme se podrobněji na výňatky rozkazů k seskokům padákem.

Brigádní rozkaz (dále jen BR) č. 9, čl. 4 (dále jen zlomkem 9/4), Jefremov 29. 1. 1944:

„Zítra 30. ledna 1944 od 14.00 do 17.00 hod. provede parašutistický kurz instruktorů a układčiků padáků 1. školní seskok z balónu ....“

Rozkaz velitele 2. brigády pplk. pěch. Vladimíra Přikryla č. 11/1, Jefremov 31. 1. 1944:

„Po provedeném prvním seskoku instruktorů a układčiků padáků 30. ledna, s velmi dobrým výsledkem výcviku v tak krátké době, vyslovuji všem sovětským velitelům a instruktorům, jakož i všem, kteří v kurzu instruktorů a układčiků padáků 1. seskok bezvadně absolvovali, uznání a můj velitelský dík. Vyhlaste všemu mužstvu.“

BR č. 22/10, Jefremov 11. 2. 1944:

„Zítra, 12. února 1944 provedou v době od 9.00 do 12.00 hod. všichni důstojníci brigády, kteří byli uznáni při speciální lékařské prohlídce schopni, 1. seznamovací seskok z balónu. Druhý a třetí skok budou provedeny ve dnech 13. a 14. února podle počasí. Další skok pak podle programu výcviku příslušného útvaru, oddílu, setniny. Skoků se nezúčastní od brigády tito důstojníci (podle výsledků speciální lékařské prohlídky)...“ Následovalo 15 jmen, počínaje velitelem brigády pplk. Přikrylem.

Brigádní rozkazy č. 23/4, 24/8, 25/6 uvádějí, že 13. února dopoledne provedli důstojníci brigády 2. seskok z balónu a 14. února 3. seskok z balónu se zbraněmi. 21 vybraných důstojníků bylo určeno k ukázkovým seskokům z balónu 17. února odpoledne.

BR č. 27/6:

„Dnem 17. února 1944 budou zahájeny seznamovací seskoky mužstva. Jako první provede seskoky pěší prapor II takto: 17. února 100 mužů, 18. února 350 mužů, 19. února 200 mužů.“ Pro nepřízeň počasí seskoky 17. února nemohly být provedeny.

BR č. 33/3:

„Ve dnech 20.–22. února provedl p. prapor II první seznamovací seskok s balónu, celkem 605 osob. Dne 22. února zahájil seskoky p. prapor I. Dělostřelecký oddíl se připraví provést seskoky počínaje dnem 25. února.“

Proměnlivé zimní počasí seskokům opět nepřálo a dané termíny se protahovaly. Až ve dnech 27. a 28. 2. provedlo 215 osob dělostřeleckého oddílu první seznamovací seskok z balónu. Seskoky z balónu byly prováděny z výšky 400 m na padácích PD-41 a celá brigáda ukončila první seznamovací seskok 5. března. Následoval druhý seskok z balónu se zbraní a třetí seskok z balónu byl noční. Parašutisté měli při všech cvičných seskocích kromě hlavního padáku i záložní padák.

3. března 1944 vydalo velitelství 2. čs. samostatné brigády BR č. 42/6:

„Ženy, seskoky padákem – povolení /oper./. V důsledku nového rozhodnutí VČsVJ v SSSR povolují provádět seskoky těmto ženám 2. čs. samostatné brigády: voj. Belláková Hedvika, štábní rota, svob. Biněvská Vanda, štábní rota, des. Čerepanová Terezie, SPO (smíšený předzvědný oddíl), voj. Fialová Božena, p. prapor I, voj. Hudečková Anastázie, SPO, voj. Kadaňková Vlasta, p. prapor I, svob. Ljachová Marie, p. prapor II, des. Lošťáková Jana, dělostřelecký oddíl, voj. Maletová Anna, p. prapor I, voj. Meierová Ljuba, PL – oddíl (protiletadlový), voj. Němečková Valentina, PT – oddíl (protitankový), voj. Novosadová Margita, p. prapor I, svob. Petruňová Marie, dělostřelecký oddíl, voj. Sotáková Helena, SPO, voj. Steinerová Marie, štábní rota, voj. Studničková Lydie, SPO, des. Wechsbergová Richarda, PL-oddíl, voj. Winterová Ludmila, štábní rota. Ostatním ženám seskoky nepovolují. Velitel 2. čs. sam. brigády v SSSR pplk. pěch. Přikryl Vladimír.“

Jen 18 žen má tímto rozkazem povolené seskoky. V archivních materiálech se dochovaly jen částečně jmenné seznamy s daty seskoků, a to jen některých jednotek. Z výše uvedeného víme, že ještě před vydáním tohoto rozkazu provedla většina jednotek, včetně žen u nich zařazených, první seskok padákem z balónu. Dle vzpomínek pamětnic údajně absolvovaly do té doby seskok z balónu i některé ženy 2. brigády, které již v rozkazu nejsou uvedeny a postupně byly od 2. brigády odveleny.

15. února, jen po 14 dnech u 2. brigády, byly odveleny zpět k NP voj. Dočkalová a voj. Šlachetová. Od poloviny března bylo ze 2. brigády odveleno dalších 9 žen, které již neměly povoleny seskoky padákem. 15. 3. voj. Rosenbaumová, 23. 3. voj. Bergmannová, voj. Kováčová, voj. Pešová, svob. Raweková, svob. Rufeisenová a svob. Weberová, 1. 4. voj. Kurucová a neupřesněno kdy, voj. Pavlenková.

I nadále se počet žen snižoval. Z osmnácti žen s povolenými seskoky bylo od 2. brigády v Jefremově odveleno 6 žen. 1. 4. svob. Biněvská, des. Čerepanová, voj. Fialová, svob. Ljachová, voj. Němečková, 23. 4. svob. Winterová a 27. 4. des. Wechsbergová.

Z celkového výčtu 29 žen bylo od 2. brigády 18 žen odveleno. 15. března přibyla ke 2. brigádě čet. Singerová Markéta, ošetřovatelka. 26. dubna se z odvelených vrátila ke 2. brigádě od VČsVJ des. Biněvská Vanda. 30. dubna 1944 zbývalo u 2. čs. samostatné brigády v Jefremově jen 13 žen.

▣ **Výcvikové seskoky z letadel**

Nepříznivé počasí narušovalo plán seskoků. Seskoky z letounu z výše 600 m tak byly zahájeny až 30. března. Dle plánu byl 1. seskok z letadla seznamovací a 2. seskok se zbraní. Seskoky prováděly peší prapory v četách a závěrem seskakovala celá rota s posilovými prostředky. Brigáda měla k dispozici letadla typu douglas, v SSSR licenčně vyráběné Li-2, které 30. března přiletěly z Tuly do Jefremova.

V archivních materiálech nelze rovněž dohledat kompletní údaje k seskokům z letadla, tak jako je např. v denních rozkazech štábní roty, kde její velitel v rozkazu č. 75/3 uvedl:

„Dne 6. dubna 1944 provedli tito důstojníci a mužstvo svůj 1. seskok z letadla. ...“

Následuje dlouhý seznam, kde pod poř. č. 1 je uveden pplk. aut. Lichner Viliam, pod č. 2 škpt. gšt. Sacher Vilém a jako poslední jsou uvedeny ošetřovatelky voj. Hudečková Anastázia a voj. Sotáková Olena. Závěr velitele roty v rozkazu:

„Všem jmenovaným vyslovuji svůj dík a všeobecnou pochvalu. Zvlášť pochvaluji voj. Sotákovou a voj. Hudečkovou.“

V článku 4 téhož rozkazu:

„Včera, 6. dubna, provedl škpt. gšt. Sacher Vilém svůj 16. a 17. seskok.“

Ten již prodělal parašutistický výcvik v Anglii, kde absolvoval 12 seskoků padákem, obdobně velitel brigádního dělostřelectva škpt. Josef Srp 9 seskoků, velitel dělostřeleckého oddílu kpt. Josef Fišera 7 seskoků a tamtéž absolvovalo seskoky i několik dalších důstojníků, kteří přišli z Anglie.

Do 15. dubna 1944, kdy byly ukončeny seskoky z letadel, provedla brigáda 13 559 seskoků padákem, z toho 7 675 z balónu a 5 884 z letadel.

Období paradesantního výcviku bylo zakončeno ve dnech 22.–23. dubna 1944 závěrečným cvičením před československými a sovětskými představiteli. Mezi hosty byli zejména čs. velvyslanec v Moskvě Zdeněk Fierlinger, náčelník čs. vojenské mise v SSSR brig. gen. Helidor

Píka, velitel čs. vojenských jednotek v SSSR brig. gen. Jan Kratochvíl, člen státní rady dr. Bohuslav Vrbenský, poslanec Klement Gottvald, Václav Kopecký, Marek Čulen, zástupci GŠ RA v čele s velitelem paradesantních vojsk SSSR generálplukovníkem Kapitochinem, představitelé polských a jugoslávských jednotek a další. Po slavnostním předání bojového praporu 2. brigádě následoval slavnostní pochod. Následující den pplk. Vladimír Příklad vyslovil příslušníkům brigády rozkazem č. 89/2 z 24. dubna svůj velitelský dík a pochvalné uznání za dobrou reprezentaci:

„Ve dnech 22.–23. 4. 1944 byla provedena před vojenskými a civilními hodnostáři sovětskými a československými přehlídka brigády. Dne 22. 4. byl proveden seskok s letadel zesílenou rotou p. praporu II., pod velením por. pěch. Schwarz Karla, velitele 2. roty a velitele minometné roty téhož praporu por. pěch. v zál. Miškey Dezidera. Seskoky byly provedeny velmi dobře a v čase 17 min. provedena úloha, kterou rota dostala. Děkuji veliteli p. prap. II, veliteli 2. roty a minometné roty jakož i všem, kteří se seskoku a úlohy zúčastnili, za bezvadné chování a provedení vyslovuji všem pochvalné uznání. Téhož dne byla provedena na polní střelnici ukázková polní střelba v zesílené rotě npor. pěch. Čaplovič Emila, velitele 3. roty, p. prap. II. Cvičení bylo provedeno bezvadně, palba řízena velmi dobře jak u pěchoty, tak i u všech přidělených prostředků, zvláště u dělostřelectva a minometů, a po stránce střelecké ukázala jednotku, že je velmi dobře pro boj připravena. Děkuji veliteli p. prap. II za svědomitou přípravu a organizaci polní střelby, veliteli 3. roty p. praporu II npor. pěch. Čaplovič Emilu za přesné a dovedné provedení střelby a dále děkuji velitelům všech přidělených prostředků, jejichž obsluha prokázala velmi dobrý stupeň výcviku ve střelbě a vyslovuji všem pochvalné uznání. Dne 23. 4. byl 2. čs. samost. brigádě slavnostně odevzdán prapor a po této slavnosti proveden slavnostní pochod. Při obou výkonech se brigáda representovala vskutku bezvadně, zvláště slavnostní pochod byl velmi zdařilý a působil velmi příznivým dojmem nejen na představitele sovětské armády, ale také na přítomné představitele a hosty. Velmi rád tlumočím tento dík a uznání ode všech přítomných hostů a vyslovuji všem příslušníkům brigády, kteří se o zdařilý průběh jak přehlídky tak i slavnosti postarali, můj velitelský dík a pochvalné uznání.“

□ Příprava k bojovému nasazení

V dalších dnech následovalo balení materiálu a přípravy k odjezdu do nové posádky do Proskurova. Denním rozkazem náhradního tělesa v Jefremově č. 93 z 27. dubna 1944 byla určena ke 2. brigádě pracovní skupina (pracovní rota) 120 mužů, intendantní skupina 15 mužů a sanitní skupina 10 žen. Všichni i nadále zůstávali kmenovými příslušníky NT (*jejich další osud byl většinou spojen s parabrigádou, spolu s ní byli zasazeni v bojích v předhůří Karpat a řada z nich byla letecky přepravena do SNP – pozn. aut.*

). Do Proskurova odjížděli posledním ešalonem brigády č. XI./26592, který měl 59 vagónů, většinou s materiálem. Jen sanitní skupina 10 žen odjela dříve, spolu s ženami 2. brigády. Nařízením velitelství čs. vojenských jednotek v SSSR z 19. 4. 1944 bylo k přesunu z Jefremova pro 2. brigádu, náhradní těleso a výše uvedené velitelství určeno 11 vlaků, z toho prvních 5 vlaků pro NT a VČsVJ.

První ešalon 2. brigády č. VI./26592 měl 59 vagónů a odjížděl z Jefremova s třídním zpožděním večer 30. 4. 1944. Převážel pd. prapor I s baterií PL kanónů 37 mm. Jeden vagón byl vyčleněn pro všechny ženy u 2. parabrigády.

Společně se zbývajícími 13 ženami 2. brigády jelo přes Kursk a Kyjev do ukrajinského

Proskurova i 10 žen nově určené sanitní skupiny, které nadále zůstávaly v kmenovém stavu náhradního tělesa. Většina žen původně sanitní skupiny byla NT postupně obměněna a skupina prakticky splynula s pracovní rotou (později nazývanou pomocnou), přidělenou 2. brigádě.

Seznam žen v Jefremově 30. dubna 1944, při odjezdu do Proskurova: svob. Belláková Hedvika, štábní rota, des. Biněvská Vanda, štábní rota, svob. Hudečková Anastázie, štábní rota, voj. Kadaňková Vlasta, pd. prapor, čet. Lošťáková Jana, SPO, voj. Maletová Anna, pd. prapor I, svob. Meierová Ljuba, štábní rota, voj. Novosadová Margita, pd. prapor I, čet. Petruňová Marie, dělostřelecký oddíl, svob. Sotáková Helena, štábní rota, svob. Steinerová Marie, štábní rota, čet. Singerová Markéta, štábní rota, voj. Studničková Lydie, SPO.

Přesun jednotek 2. brigády šesti vlaky byl ukončen 17. května. První brigádní rozkaz v nové přífrontové posádce byl vydán již s nově uděleným paradesantním názvem brigády a obou paradesantních praporů. Velitelství 2. čs. samostatné paradesantní brigády v SSSR ho vydalo 18. května 1944 a měl č. 95.

Další 3 měsíce v Proskurově pokračovala 2. parabrigáda ve stmelovacím výcviku jednotek a usilovně se připravovala k bojovému nasazení jako padákový výsadek. Přes snahu velitele brigády se zde cvičné seskoky padákem již nekonaly.

Ke 13 ženám 2. parabrigády v Proskurově přibyla 24. května voj. Dorošová Valentina. Naopak z Proskurova byly odveleny 4 ženy. 15. května svob. Belláková, 1. června svob. Meierová, 29. července čet. Petruňová a 23. srpna rt. Singerová. K 31. srpnu zbývalo v Proskurově ve 2. parabrigádě jen 10 žen. Dalších 9 žen z bývalé sanitní skupiny bylo v pomocné rotě (v kmenovém stavu NP).

Seznam žen 2. čs. samostatné paradesantní brigády 31. srpna 1944 v Proskurově: svob. Dorošová Valentina, štábní rota, des. Hudečková Anastázie, štábní rota, svob. Kadaňková Vlasta, sporota, svob. Maletová Anna, pd. prapor I, svob. Novosadová Margita, pd. prapor I, des. Sotáková Helena, štábní rota, des. Steinerová Marie, štábní rota, svob. Studničková Lydie, sporota, rt. Tůmová–Lošťáková Jana, předzvědný oddíl, čet. Vielošíková–Biněvská Vanda, štábní rota.

Kromě des. Dorošové (BR 172 z 23. 9. od 15. 9. desátník, přemístěna po odletu 2. parabrigády ke 3. čs. brigádě) a čet. Hudečkové (BR 176/1 z 5. 10. od 1. 10. četař, přemístěna 28. 10. 1944 ke 3. čs. brigádě) těchto 8 žen odletělo s parabrigádou na pomoc Slovenskému národnímu povstání.

Seznam žen pomocné roty 2. pdb 31. srpna 1944 v Proskurově: v původní desetičlenné sanitní skupině žen, určené 27. dubna z NP ke 2. parabrigádě (později součástí pracovní a poté pomocné roty 2. parabrigády), bylo během léta více změn. Z těch určených rozkazem zde zůstaly jen 4 ženy: svob. Rosenzweigová–Bleicherová Ruth, svob. Dricsová–Stekolová Berta, voj. Kurucová–Novická Natálie a svob. Mastellová Vilma. 10. srpna byly od NP jako poslední přiděleny k současným 7 ženám voj. Fialová Anna a voj. Fialová Božena.

K 31. srpnu bylo v pomocné rotě 9 žen a odjely s parabrigádou z Proskurova do Przemysłu.

Kromě obou voj. Fialových, které zůstaly u skladu padáků v tamní pevnosti, pokračovalo zbylých 7 žen s parabrigádou dále, do bojů v předhůří polských Karpat. Všechny ženy i nadále zůstávaly kmenovými příslušnicemi NP (voj. Fialová Anna, voj. Fialová Božena, svob.

Dricsová–Stekolová Berta, svob. Hricáková Anna, voj. Kurucová–Novická Natálie, voj. Ljachová Marie, svob. Mastellová Vilma, svob. Rosenzweigová–Bleicherová Ruth, voj.

Rusínová–Maskalová Anna.

▣ Na pomoc SNP

2. čs. samostatná paradesantní brigáda v SSSR měla 4. září 1944 před odjezdem z Proskurova do Przemysłu 2 933 příslušníků a ve svém tankovém praporu dalších 48 rudoarmějců. Po nasazení do těžkých bojů v předhůří polských Karpat ztratila od 12. do 20. září 630 mužů, z toho 143 padlých, 438 raněných a 49 nezvěstných. Další ztráty měli rudoarmějci tankového praporu 2. parabrigády, 6 padlých a 4 raněné.

Po vystřídání na frontě byla parabrigáda od 20. září soustředěována v osadách Nizne a Wyzne Kroscienko nedaleko Krosna. Dle rozkazu 1. ukrajinského frontu měla být letecká přeprava na Slovensko zahájena následujícího dne. Velitelství 38. sovětské armády vyhovělo žádosti velitele 2. parabrigády plk. Vladimíra Příklad k oddálení přepravy, aby mohl jednotky zorganizovat, doplnit výstroj a výzbroj.

Pro nepříznivé povětrnostní podmínky byla po 22. září letecká přeprava dále oddalovaná. Až večer 26. září 1944 z letiště u Krosna odstartovaly Li-2 z 5. orelského bombardovacího leteckého sboru, zejména z 23. gardového bělgorského bombardovacího leteckého pluku a 336. blp.

Z těchto 33 Li-2 přistálo na slovenském letišti Tri Duby za krajně nepříznivého počasí jen 13 letadel. Další letoun s velitelem plk. Příkladem a jeho štábem (17 lidí s materiálem) přistál po půlnoci, v mlze a v dešti, na polním letišti Rohozná u Brezna nad Hronom. Bylo to mistrovské umění pilota Li-2 „Červená osmička“ z 336. blp kpt. N. S. Larionova a šturmana por. I. M. Abdrašitova, když dokázali na tak malé ploše přistát a ráno odletět. Právem navrhl plk. Příklad, aby oba byli vyznamenáni Čs. válečným křížem 1939.

Zbývající letouny nenašly v mlze letiště a vracely se i s příslušníky 2. parabrigády většinou na letiště u Lvova. Parabrigáda byla přepravována na Slovensko bez padáků. Při ztrátě orientace a po vyčerpání pohonných hmot havarovala tuto noc v lese u Ivankivců na Ukrajině Li-2 č. 23 por. A. Šišina z 336. blp. Letadlo proletělo lesem a nárazem na stromy se zborilo. Ráno lidé ze vsi vyprošťovali zraněné z trosk. Ze šestičlenné posádky zahynuli 4 letci a dva poddůstojníci z přepravovaných příslušníků spojovací roty parabrigády.

Mezi 2 zraněnými letci a 11 spojaři byla i mladičká radiotelegrafistka svob. Vlasta Kadaňková. Narodila se 17. 11. 1929 v Opočně u Náchoda (při odvodu udala rok narození 1926). Velitel spojroty npor. Vrkoč k ní uvedl: „Jmenovaná byla při přeletu na Slovensko při letecké havárii dne 27. 10. 1944 při dědině Ivankivci, rajón Satanov, oblast Kamenec Podolskij, SSSR, těžce raněna a jen čistou šťastnou náhodou se stalo, že vyvázla z pod trosk životem ...“ V říjnu Vlasta znovu odletěla se spojrotou na pomoc SNP a jejich Li-2 již šťastně přistálo na letišti Tri Duby.

Na Slovensko se v noci z 26. na 27. září dostalo jen 122 mužů parabrigády se 13 tunami materiálu. Špatné počasí na deset dní další přepravu znemožnilo. Až večer 6. října odletělo na Tri Duby 29 letounů a v dalších dnech jich odlétalo ještě více. Dle hlášení náčelníka československé vojenské mise v SSSR gen. Píky bylo přepraveno na Slovensko do 9. října 1 175 příslušníků 2. parabrigády a 167 tun materiálu. K 15. říjnu hlásí, že parabrigáda má na Slovensku již 1 739 lidí. Jednotky přilétaly na pomoc Slovenskému národnímu povstání po částech a okamžitě byly zasazovány do obranných bojů k zadržení německého postupu. Seznam 13 žen, které byly s 2. parabrigádou v říjnu 1944 přepraveny do SNP, 8 z nich byly původní příslušnice 2. parabrigády, které měly i seskoky padákem: svob. Kadaňková Vlasta, sporota, svob. Maletová Anna, pd. prapor I, svob. Novosadová Margita, pd. prapor I, čet. Sotáková Helena, štábní rota (BR 176/1 z 5. 10. od 1. 10. četař), čet. Steinerová Marie, štábní rota, svob. Studničková Lydie, sporota, ppor. Tůmová–Lošťáková Jana, předzvědný oddíl (*minis*)

tr národní obrany v Londýně propůjčil 1. 9. 1944 rotné hosp. Tůmové Janě hodnost podporučík v záloze po dobu války – důvěrný rozkaz 1. čs. sboru č. 73/8 z 21. 9. 1944 – pozn. aut.), čet. Vielošíková–Biněvská Vanda, štábní rota.

S nimi také odletělo dalších 5 žen z pomocné roty, které byly až do konce září kmenovými příslušnicí náhradního tělesa. Až po zářijových bojích byly zařazeny do sestavy parabrigády: svob. Hricáková Anna, štábní rota, voj. Kurucová–Novická Natálie, štábní rota, voj. Ljachová Marie, štábní rota, svob. Mastellová Vilma, dělostřelecký oddíl, svob.

Rosenzweigová–Bleicherová Ruth, pd. prapor II.

K dělostřeleckému oddílu byla brigádním rozkazem 2. parabrigády přemístěna svob. Mastellová Vilma. V přepravních lístcích pro letouny Li-2 štábní roty byly uvedeny svob. Hricáková Anna, voj. Kurucová Natalie, voj. Ljachová Marie a v přepravních lístcích pd. praporu II svob.

Rosenzweigová Ruth. Těchto 5 žen také přistálo s parabrigádou na letišti Tri Duby.

V říjnu 1944, kdy odlétala parabrigáda do SNP, bylo v pomocné rotě (bývalé sanitní skupině), přidělené od NT ke 2. parabrigádě, 9 žen. Des. Dricszová byla přemístěna 12. října ke štábní rotě sboru, svob. Fialová Anna (BR 178/5 z 11. 10. povýšena dnem 15. 10. na svob.) a voj.

Fialová Božena byly po odletu 2. parabrigády vráceny začátkem listopadu 1944 k NP.

Zbývající voj. Rusínová Anna byla ještě v době letecké přepravy do SNP s výše uvedenými ženami pomocné roty. Dle vzpomínek žen se loučila s manželem, ppor. Rusínem Jiřím, při jeho odletu do SNP. Ten se dvakrát s letounem vrátil zpět. Při třetím letu na Slovensko, v noci z 15. na 16. října, Li-2 č. 11 kpt. A. A. Aleksejeva ze 7. g. gatčinského blp, při přistávacím manévru zavadilo o střechu stodoly vesnice Hájniky a krátce poté havarovalo. Přímo na místě zahynulo 6 členů letecké posádky a čtyři příslušníci velitelské baterie dělostřeleckého oddílu 2.

parabrigády, mezi nimi ppor. Rusín. Velmi dlouho jsme pátrali po Anně Rusínové, která ještě dvakrát změnila jméno, až jsme rodinu našli v Košicích. Při absenci archivních materiálů byl předpoklad, že Anna také odletěla s parabrigádou do SNP. Dle její osobní vzpomínky však při letu na Slovensko bylo letadlo střelbou poškozeno, vrátilo se zpět a další přeprava se nekonala. Dle rozkazu 1. čs. náhradního pluku č. 245 z 18. listopadu voj. Anna Rusínová hlásila tento den příchod u tranzitní roty NP.

Do SNP přiletělo dva tisíce příslušníků 2. parabrigády, zejména po 7. říjnu 1944, ale to již bylo pozdě. Jednotky přilétaly po částech, okamžitě byly zasazovány do obranných bojů a snažily se zadržet německý postup. Za složité situace u taktických skupin byly hned po příletu neúplné jednotky odesílány do míst nejtěžších bojů. Povstalecká fronta se hroutila pod německým náporem a síla parabrigády tak nemohla být v bojích využita jako celek.

Dobře vycvičení výsadkáři byli svoji statečností příkladem spolubojovníkům ze slovenské armády, tvrdě drželi obranu proti německé ofenzivě a též i úspěšně útočili. Bez jejich nasazení by německá vojska byla v centru Slovenského národního povstání mnohem dříve.

Koncem října skupiny parabrigády v podstatě jen kryly ústup povstaleckých jednotek. Dle rozkazu velitelství 1. čs. armády na Slovensku opouštěla v ranních hodinách 27. října 1944, poslední povstalecká jednotka Banskou Bystrici. Byl to II. pd prapor parabrigády a Němci obsadili město.

Jednotky 2. čs. parabrigády bojovaly odděleně od sebe a tak jak situace dovoľovala, odcházely po částech do hor, a s nimi též ženy. Roztroušené oddíly parabrigády pokračovaly v partyzánském boji. Složité byly jejich další osudy a též každé ze 13 žen, přepravených na Slovensko. Také ty byly roztroušeny v různých partyzánských oddílech a čekalo je těžké zimní období čtyř měsíců ve slovenských horách. Čtyři z nich upadly postupně do zajetí, svob. Anna Hricáková, svob. Margita Novosadová, svob. Vilma Mastellová a čet. Vanda

Vielošíková–Biněvská. Všechny přežily a většina z nich se na jaře 1945 vrátila z partyzánských oddílů do nově se formující 2. čs. samostatné paradesantní brigády v Kežmarku.

▣ Prameny a literatura:

Seznamy byly sestaveny autorem z různých archivních materiálů VÚA-VHA Praha a vzpomínek bývalých příslušnic 2. čs. samostatné paradesantní brigády v SSSR.

Kameník Václav: Ženy ve 2. čs. samostatné paradesantní brigádě v SSSR (rkp.)

Václav Kameník, foto archiv autora

{phocagallery view=category|categoryid=40|limitstart=0|limitcount=0}